DIN ISTORIA UNUI VECHI AŞEZĂMÂNT MEDICAL SPITALUL FILANTROPIA

Liliana Nicoleta Hanganu

În Bucureşti, pe la 1800, existau două spitale: cel clădit la începutul secolului al XVIII-lea la mănăstirea Colţea de spătarul Mihail Cantacuzino şi spitalul de la Pantelimon, construit în acelaşi timp cu biserica, de Grigore Ghica, către mijlocul aceluiaşi veac. Datorită creşterii numărului populaţiei şi a războaielor ruso-turce, purtate şi pe teritoriul ţărilor române, aceste două stabilimente nu mai erau de ajuns. Astfel, va lua fiinţă un nou spital, cunoscut în epocă sub mai multe nume: iniţial, „spitalul nemernicilor săraci" [1] sau „streini" [2], mai târziu, „spitalul Mavrogheni" [3] – „zis (...) al Iubirii de oameni sau al Filantropiei" [4].

Întemeietorul spitalului a fost dr. Constantin sau Constandinache Caracaş [5] (n. Satişte, sangiacul Monastir, 1773 – m. Bucureşti, 31.X.1828, de ciumă, român macedonean, student al Universităţii vieneze, doctor în filozofie şi medicină (Viena 1800); revenit în Bucureşti, practică medicina alături de tatăl său, dr. Dimitrie Caracaş, la Spitalul Pantelimon; introduce, alături de dr. C. Darvari şi S. Filitti, vaccinul antivariolic [6] (1800); numit medic al oraşului Bucureşti (din 1804, la moartea

[1] Hrisovul prin care Vodă Caragea reînnoieşte milele şi ajutoarele anterioare acordate acestui spital, 7 decembrie 1812, în V. A. Urechia, *Istoria românilor*, X, partea A, Bucureşti, p. 1010.

[2] Hrisovul privind mila la vinărici a spitalului Filantropia, al „sărmanilor streini", 30 octombrie 1816, în V. A. Urechia, *op. cit.*, p. 1016.

[3] V. Gomoiu, *Din istoria medicinii şi a învăţământului medical în România (înainte de 1870)*, Bucureşti, 1923, pp. 407–408.

[4] V. A. Urechia, *Edilitatea sub domnia lui Caragea, Bucureşti*, 1900, pp. 91–92.

[5] Pentru biografia dr. Constantin Caracaş şi a dr. Dimitrie Caracaş, *vide*: G. I. Ionescu-Gion, *Portrete istorice*, Bucureşti, 1894, pp. 25–45; Al. G. Galeşescu, *Eforia Spitalelor Civile din Bucuresci*, Bucuresci, 1899, pp. 311–312, 655–661; V. Gomoiu, *op. cit.*, pp. 407–418; Ioan C. Filitti. *O pagină din istoria medicinii în Muntenia. 1784–1828*, Bucureşti, 1929; P. Gh. Samarian, *O veche monografie sanitară a Munteniei de Dr. Constantin Caracaş (1800–1828)*, Bucureşti, 1937, pp. 1–10; V. Gomoiu, *Repertor de medici, farmacişti, veterinari (personal sanitar) din ţinuturile româneşti (înainte de anul 1870)*, I. Brăila, 1938, pp. 62–63 şi Idem, *Adaos la volumul I (complectare şi rectificare de date) din Repertoriul...*, Bucureşti, 1941, p. 30; I. Negru, *Doctorul Constantin Caracaş (La un veac şi jumătate de la înfiinţarea spitalului „Filantropia")*, în Munca sanitară, 2/1965, pp. 118–222; Idem, *Despre valoarea primei monografii medicale a Munteniei (1830) şi autorul ei, dr. C. Caracaş*, în Munca sanitară, 8/1966, pp. 504–509; G. Barbu, *Medicina în epoca modernă 1. Ţara Românească*, în *Istoria medicinei româneşti*, Bucureşti, 1972, pp. 136–147; I. Negru, *Întemeierea spitalului bucureştean „Filantropia" în 1812, o etapă nouă în dezvoltarea spitalului românesc*, în Munca sanitară, 2/1972, pp. 104–111; Aurel Morărescu, *Activitatea filialei bucureştene a Societăţii de istoria medicinei şi farmaciei (1956–1985)*, în *Retrospective medicale. Studii, note şi documente*, Bucureşti, 1985, p. 748: la 3 decembrie 1973, C. Simionescu a prezentat comunicarea *Bicentenarul naşterii doctorului C. Caracaş (1773–1828)*; I. Negru, *Medici aromâni înaintaşi*, în *Din tradiţiile medicinii şi ale educaţiei sanitare*, Bucureşti, 1978, pp. 147–155; Alfred Reiner, *Medici români la Viena (până în anul 1918)*, în *Momente din trecutul medicinii. Studii, note şi documente*, Bucureşti, 1983, p. 511; I. Negru, *La 155 de ani de la moartea doctorului Constantin Caracaş*, în Viaţa medicală, 8/1984, pp. 187–191.

[6] Vaccinul antivariolic a fost introdus în Ţara Românească în 1800, la doi ani de la publicarea lucrării lui Jenner, *O anchetă asupra cauzelor şi efectelor variolei vaccine*, şi la un an de când Jean de Carro a realizat prima vaccinare la Viena (1799), *vide* N. Vătămanu, G. Brătescu, *O istorie a medicinei*, Bucureşti, 1975, p. 248.

www.muzeulbucurestiului.ro / www.cimec.ro

tatălui său); în timpul ocupaţiei ruse (1806–1812) participă activ la combaterea epidemiilor, pentru meritele sale fiind decorat cu ordinul „Sf. Vladimir" şi i s-a dat titlul de „Nadvornâi Sovietnik" (consilier de curte); iniţiază organizarea şi construirea Spitalului Filantropia (1811/1813–1815); iniţiază refacerea Spitalului Pantelimon (1816); după modelul celor vieneze, stabileşte primul regulament modern de organizare şi funcţionare spitalicească de la noi (1817); înfiinţează, împreună cu stolnicul Răducanu Clinceanu şi slugerul Dumitrache Topliceanu, prima tipografie particulară din Bucureşti (1817), din ale cărei venituri a folosit 5% pentru subvenţionarea spitalului, aflat în apropiere; a scris în limba greacă, *Topographia tis Vlahias* (1820–1828), publicată post-mortem (1830) de Ion Heliade Rădulescu, noul proprietar al „Tipografiei de la Cişmeaua Mavrogheni" (1830). Prima monografie cu caracter sanitar de la noi [8], *Topografia Ţării Româneşti şi observaţiuni antropologice privitoare la sănătatea şi bolile locuitorilor ei* [9], a fost apreciată ca fiind „o lucrare care merită să fie tradusă de la început până la sfârşit, căci autorul este un spirit remarcabil", de o „claritate extraordinară" [10]. Căsătorit în 1802 cu Irina Filitti, fiica dr. Silvestru Filitti, nepotul mitropolitului Dosithei Filitti, şi a Smarandei Mănescu, nepoata mitropolitului Cosma. A avut trei fete şi un băiat: una dintre ele, căsătorită cu ofiţerul rus Nojin (devenit general, în 1834 susţine un proiect de organizare a Teatrului Naţional), a doua, cu cavalerul rus Ignatie Iacovenco (director al Poştelor, socrul lui Nicolae Kreţulescu), şi a treia, Catinca/Caterina, cu generalul Odobescu, mama scriitorului şi istoricului Alexandru Odobescu); despre băiat (Grigore?) se cunoaşte că a fost educat în spiritul ideilor lui J.J. Rousseau. Tatăl său, Dimitrie/Dumitru Luca, poreclit Karakasse (n. Satişte, sangiacul Monastir, 1835? – m. Bucureşti, 1804), doctor în filosofie şi medicină la Viena (1760, teza *Tratând despre flebologie*); aşezat în Ţara Românească (Craiova, 1782), este numit *arhiiatros* (medic şef al oraşului Bucureşti, 1784) şi şef al spitalului Pantelimon (1785); a recomandat cultura cartofilor în Ţara Românească; a scris *Poemata medica* (Viena, 1795); a scris un tratat de medicină, completat de reţete medicale, în limbile latină şi germană, păstrat în manuscris (215 file), la Muzeul de Istorie şi Artă al Municipiului Bucureşti [11]. Cel de-al doilea fiu, Niculae, a studiat medicina la Viena, dar a murit la venirea în Bucureşti (1802).

Pe la 1810 exista lângă Spitalul Colţea (ocupat de trupele ruseşti) un *ptodrotrophion* (azil pentru săraci), devenit neîncăpător când a fost transformat în spital pentru oamenii nevoiaşi [12]. Se pare că iniţial s-a proiectat construirea unui spital pentru săraci la Domniţa Bălaşa [13], idee la care s-a renunţat. Cert este că în acel an, dr. Constantin Caracaş a propus marelui logofăt Grigore Băleanu, agă al poliţiei oraşului Bucureşti, deschiderea unei subscripţii publice în vederea înfiinţării unui spital pentru „îngrijirea atâtor bolnavi fără mijloace, făgăduindu-mă şi eu, să-i caut

[7] Printre alte lucrări, la „Tipografia de la Cişmeaua Mavrogheni" a fost tipărită şi *Legiuirea lui Caragea*, 1818.

[8] G. Barbu, D. Berindei, *Viaţa medicală şi sanitară a oraşului Bucureşti în timpul războiului ruso-turc din 1806–1812*, în Analele româno-sovietice, 3/1961, p. 65.

[9] Lucrarea dr. Caracaş a fost tradusă de G. Sion, ulterior de P. Gh. Samarian, care o şi publică în 1937, *vide supra*, nota 5.

[10] N. Iorga, *Medici şi medicină în trecut*, Bucureşti, 1919, *passim*.

[11] Em. Hagi-Mosco, *Bucureşti. Amintirile unui oraş. Ziduri vechi. Fiinţe dispărute*, Bucureşti, 1995, p. 189; manuscrisul a fost donat de autor în ianuarie 1950 Muzeului Municipal Bucureşti.

[12] P. Gh. Samarian, *Medicina şi farmacia în trecutul românesc*, III, Bucureşti, 1938, p. 98.

[13] Cf. Hilem, p. 135 (?), în I. Negru, *Doctorul Constantin Caracaş, (La un veac...)*, p. 119.

www.muzeulbucurestiului.ro / www.cimec.ro

fără plată, toată viaţa mea" [14]. Spitalul, deschis în 1811, iniţial în incinta oraşului, a fost mutat în afara lui, „la o jumătate de oră de drum" [15], într-o clădire veche, fostă fabrică de postav [16], a medelnicerului Chiriac Arbut, aflată la Grozăveşti, (fostă Pociovaliştе), pe lângă locurile Goleştilor [17]. În aceste proiecte şi iniţieri trebuie văzută continuitatea dintre Spitalul nemernicilor (existent înainte de 1810) şi Spitalul Filantropia [18].

La subscripţia cerută de dr. Caracaş au participat Grigore Băleanu – cu bani, materiale de construcţie şi locul de lângă Cişmeaua Mavrogheni, banul Radu Golescu, logofătul Gheorghe Golescu, vornicul Nicolae Văcărescu, aga Constantin Golescu, băneasa Safta Brâncoveanu, ş.a., printre care şi gen. M.I. Kutuzov [19]. În hrisovul dat de domnitorul Gheorghe Caragea sunt surprinse etapele iniţiale: „(...) spitalul nemernicilor săraci, care, încă de la leat 181... prin osârdia şi cheltuiala dumnealui Vel Logofătului de ţara de sus Grigore Băleanu, şi a dumnealui dohtorului al politiei Constantin Caracaş, s-au fost început şi s-au pus în lucrare mai întâi aici înlăuntru în politie spre primirea şi căutarea acestor fel de săraci bolnavi, apoi văzând că aici în politie nu este loc îndemânatic spre a se urma fiinţa şi lucrarea acestui spital, fiind trebuinţă de lăcaş mai larg, au mutat pe bolnavi la zidirea unde se cheamă fabrica de postav, afară din Bucureşti (...). (...) după câtăva trecere de vreme înmulţindu-se paturile bolnavilor şi văzând că nici acolo nu este loc îndemânatic, nefiind nici casele într-adins zidite pentru acest fel de trebuinţă şi loc depărtat de politie, iar mai vârtos şi zidirea fabricei fiind străină, cugetat-am a face şi a zidi într-adins o zidire de spital nou pentru aceşti bolnavi, un loc larg şi cu aer curat al dumnealui mai sus numitului boier Vel Logofătului Grigore Băleanu aproape de politii, lângă cişmeaua răposatului Mavrogheni (...)" [20].

Prin contribuţiile publice ale boierilor, clericilor sau negustorilor, construirea clădirii a început în anul 1813, în proiectul iniţial fiind prevăzută cu parter şi etaj. Se urmărea astfel crearea unui spital civil modern, asemănător celor în care practicase medicina în studenţie, la Viena, dr. Caracaş. Într-o cerere a celor doi epitropi, marii boieri, Radu Greceanu şi Grigore Brâncoveanu, se precizau următoarele: „(...) făcându-se în afara politiei lângă cişmea, spital nou, în care poate să încapă aproape la două sute paturi de bolnavi (...)" [21]. Prin hrisovul domnesc din 30 iulie 1813,

[14] P. Gh. Samarian, *O veche...*, p. 151.

[15] *Ibidem*, p. 152.

[16] Em. Hagi-Mosco, *op. cit.*, p. 188.

[17] *Vide supra*, nota 8.

[18] Em. Vîrtosu, *Sigiliul Spitalului nemernicilor din Bucureşti*, în *Istoria medicinei. Studii şi documente cercetări*, Bucureşti, 1957, p. 347; I. Felix, *Istoria igienii în România*, Bucureşti, 1901, p. 69, notează că Spitalul nemernicilor străini a funcţionat pe lângă biserica Mavrogheni din Bucureşti, până la deschiderea Spitalului Filantropia, opinie reluată şi de V. Gomoiu, *Din istoria...*, p. 171.

[19] M. I. Kutuzov (1745–1813) a fost comandantul trupelor ruseşti în războiul ruso-turc din 1806–1812. În legătură cu înfiinţarea Spitalului Filantropia, circulă pe seama lui o serie de legende, mergând până la a-l considera, în anii '50 ai secolului XX, din motive de propagandă politică, ctitor şi singurul care l-a subvenţionat pe dr. Caracaş. *Vide* Al. G. Galeşescu, *op. cit.*, pp. 655–656; V. Gomoiu, *Din istoria...*, pp. 408–409; Em. Hagi-Mosco, *op. cit.*, pp. 187–190; Gh. Petrovici, *Cum a luat fiinţă „Spitalul Filantropia" din Bucureşti*, în Munca sanitară, 1/1952, pp. 57–59; I. Ghelerter, *Spitalele din Bucureşti la începutul secolului al XIX-lea; înfiinţarea Spitalului Filantropia; ajutorul dat de generalul Kutuzov*, în Ocrotirea sănătăţii în R.P.R., 1/1953, pp. 43–46.

[20] Hrisovul spitalurilor celor nouă de mili i de întrenuirea şi rânduiala epitropilor, 30 iulie 1813, în V. A. Urechia, *Istoria...*, p. 1031.

[21] Cererea semnată de Radu Greceanu şi Grigore Brâncoveanu, 26 iulie 1813, în V. A. Urechia, *Istoria...*, p. 1030.

www.muzeulbucurestiului.ro / www.cimec.ro

menţionat mai sus, Caragea îi numeşte pe dr. Caracaş şi pe Grigore Băleanu ctitori şi epitropi pe viaţă [22].

Pentru noul spital, domnia a acordat o serie de avantaje, prin hrisoavele din 27 iulie 1813, 20 martie 1814, 28 mai 1814, dintre care, cele mai importante au fost veniturile mănăstirilor Arnota şi Govora [23]. Datorită greutăţilor ivite în urma izbucnirii ciumei („ciuma lui Caragea"), a fost ridicat numai parterul, finalizat şi dat în folosinţă în anul 1815. „Clădirea acestui spital, s-a făcut afară din oraş, la distanţă de 150 de paşi, spre Miazănoapte, într-un loc care nu avea atunci alte clădiri în vecinătatea sa, cu vedere întinsă spre câmpie şi spre oraş. Spitalul este pus cu faţa spre Miazăzi, are o curte mare şi după dânsa o grădină mare; în dos, spre Nord, o altă grădină cât ţine spitalul" [24]. Clădirea avea 20 de camere (dintre care opt pentru bolnavi, iar restul fiind locuinţe pentru personalul medical şi administrativ). Elementul arhitectonic caracteristic era o impunătoare galerie, adevărată „alee adăpostită", [25] care se întindea de-a lungul faţadei, pe o lungime de 52 de stânjeni şi o lăţime de 9,5 stânjeni, prevăzută cu 30 de ferestre. Aici puteau fi adăpostiţi între 60 şi 90 de bolnavi [26]. În subsol era „o pivniţă mare, despărţită pentru vin, pentru medicamente şi pentru hrană"; separat mai era o clădire care cuprindea „bucătăria, spălătoriile, magaziile de rufe şi câteva locuinţe de servitori" [27]. Spitalul Filantropia era la acea vreme un modern stabiliment, construit prin contribuţie publică, primul spital de acest fel de la noi, menit „de a primi bolnavi de ambele sexe, fără nici o deosebire de religie" [28]. Importanţa acestuia este dovedită şi de faptul că, la stăruinţele dr. C. Caracaş, Spitalul Pantelimon, unde acesta rămăsese medic, a fost refăcut din temelii, în anul 1816, „după modelul spitalului Filantropia" [29].

În anul 1817 este construit un paraclis, de către arhitectul Hartl [30], cu fondurile păhărnicesei Ecaterina Fărcăşanu, care se declară nemulţumită că „arhitectonul" nu-i făcuse „lucru bun", după zapisul dat [31].

În anul 1821, în timpul revoluţiei lui Tudor Vladimirescu, datorită vremurilor tulburi şi a plecării multora dintre cei angajaţi în subvenţionarea spitalului, printre care şi a dr. Caracaş, retras în Transilvania, activitatea spitalului s-a atenuat simţitor. Abia în 1825, la întoarcerea sa de la Braşov, dr. Caracaş a găsit terminat un pavilion de băi, construit prin donaţiile oferite de marea bănească Safta Brâncoveanu, soţia banului Grigore Basarab Brâncoveanu. Existase un plan iniţial, pe care îl lăsase însuşi dr. Caracaş, proiect ce nu fusese respectat, motiv pentru care, doctorul era destul de nemulţumit [32].

[22] *Vide supra*, nota 20.
[23] V. A. Urechia, *Istoria...*, p. 783.
[24] P. Gh. Samarian, *O veche...*, pp. 153–154.
[25] G. Barbu, *op. cit.*, p. 147.
[26] *Vide supra*, nota 24.
[27] *Ibidem*, p. 154.
[28] Al. G. Galeşescu, *op. cit.*, p. 662.
[29] P. Gh. Samarian, *O veche...*, pp. 144–148.
[30] Cezara Mucenic, *Bucureşti. Un veac de arhitectură civilă. Secolul al XIX-lea*, Bucureşti, 1997, p. 13.
[31] N. Stoicescu, *Repertoriul bibliografic al monumentelor feudale din Bucureşti*, Bucureşti, 1961, p. 140.
[32] P. Gh. Samarian, *O veche...*, p. 161.

www.muzeulbucurestiului.ro / www.cimec.ro

Dr. Constantin Caracaş s-a îngrijit şi de stabilirea unui regulament [33] de funcţionare a spitalului, primul de acest fel din istoria medicinii româneşti, prin care bolnavul devine principalul personaj, în jurul căruia se organizează activitatea spitalicească. Regulamentul, alcătuit după modelul celor austriece, avea 77 de articole şi a fost aplicat din aprilie 1817 [34]. Ca şi în celelalte spitale din Ţara Românească, primirea bolnavilor se făcea fără distincţie „de naţionalitate, clasă, religie sau patimă" şi fără plată.

Venitul iniţial a fost de 30 000 de lei, în 1815. Spitalul a avut de la început un act de fundaţie şi de funcţiune care să fixeze fondurile şi modalităţile de administrare [35], un rol important în administrarea veniturilor, avându-l marele vornic Iordache Golescu, efor (epitrop) permanent al spitalului, între 1815 şi 1832, Între anii 1812 şi 1820, veniturile totale ale Spitalului Filantropia au fost de 373 777 de lei, fiind utilizate pentru 6 685 de bolnavi [36], iar între 1828 şi 1830 fondurile variau între 32000 şi 34 000 de lei/an [37].

Cele trei spitale principale din Bucureşti, Colţea, Pantelimon şi Filantropia, au avut, până în anul 1832, venituri diferite, administrate de epitropi diferiţi. Prin aplicarea Regulamentului organic, care prevedea şi modificări în felul de organizare spitalicească, a fost creată o Eforie a Spitalelor, în aprilie 1832 [38], eforii numindu-se de către stat; s-au păstrat epitropiile fiecărui spital, dar s-a introdus controlul statului asupra cheltuielilor. În perioada 1832–1847, venitul mediu al spitalului a fost de 160 000 de lei/an, din care 100 000 de lei subvenţii de la stat [39], atingând cota cea mai mare în anul 1837, când a ajuns la 309 000 de lei [40].

Între 1834–1839, Spitalul Filantropia a trecut printr-o reparaţie generală, în timpul căreia s-au făcut noi adăugiri pentru maternitate [41] şi s-a construit şi zidul de incintă [42]. Planul maiorului Rudolf Artur Borroczyn (1846–1852) prezintă construcţia iniţială şi paraclisul care apare şi în planul din lucrarea lui Galeşescu la care se adaugă şi pavilionul de băi. (Fig. 1–3)

[33] I. Negru, *Prevederi ale Regulamentului spitalicesc din 1817 valabile şi astăzi*, în Munca sanitară, 2/1967, pp. 117–122; G. Barbu, op. cit., pp. 147–148.

[34] În Regulament era delimitată pentru prima dată şi activitatea farmaciştilor, *vide* I. Negru, *Farmacia spitalului „Filantropia" din Bucureşti sub regulamentul doctorului C. Caracaş din 1817*, în Viaţa medicală, 12/1975, p. 139.

[35] Al. G. Galeşescu consideră că nu a avut iniţial un act de fundaţie şi funcţiune. Dar, hrisovul lui Caragea din 30 iulie 1813 fixa epitropiile, *vide supra*, nota 20. Epitropii Spitalului Filantropia între 1815–1832 au fost: Constantin Filitis, episcopul Buzăului; Grigore Brâncoveanu, mare ban; Grigore Băleanu, mare vornic; dr. Constantin Caracaş; Giani Orăşanu, stolnic; Iordache Golescu, biv vel vornic, vide Al. G. Galeşescu, *op. cit.*, p. 312.

[36] *Vide supra*, nota 27.

[37] Al. G. Galeşescu, *op. cit.*, p. 311; Gh. Bezviconi, *Călători ruşi în Molova şi Muntenia*, Bucureşti, 1947, pp. 214–216.

[38] Al. G. Galeşescu, *op. cit.*, p. 313.

[39] *Ibidem*, p. 415.

[40] V. Gomoiu, *Din Istoria...*, pp. 415–417; Al. G. Galeşescu, *op. cit.*, p. 664. Veniturile Spitalului Filantropia cuprindeau: arenzile moşiilor Arnota, Govora, Cerneţ, Molovăţ, Strâmbeni; subvenţii de la visterie şi biserică, birul ţiganilor, ajutoare de la judeţe, donaţii.

[41] *Vide supra*, nota 31.

[42] Al. G. Galeşescu, *op. cit.*, p. 344; I. Negru, *Spitalul bucureştean Filantropia în cursul secolului al XIX-lea*, în *Spitale vechi şi noi. Studii şi note*, Bucureşti, p. 149, nota 1: Săpăturile făcute în curtea spitalului în 1969, pentru instalarea unor conducte, au scos la iveală fundaţia unui zid al spitalului lui Caracaş. Ea este orientată spre miazăzi (în sensul în care era şi faţada spitalului în 1815) şi merge paralel cu actuala faţadă a Institutului oncologic, dar la o distanţă de cinci metri.

www.muzeulbucurestiului.ro / www.cimec.ro

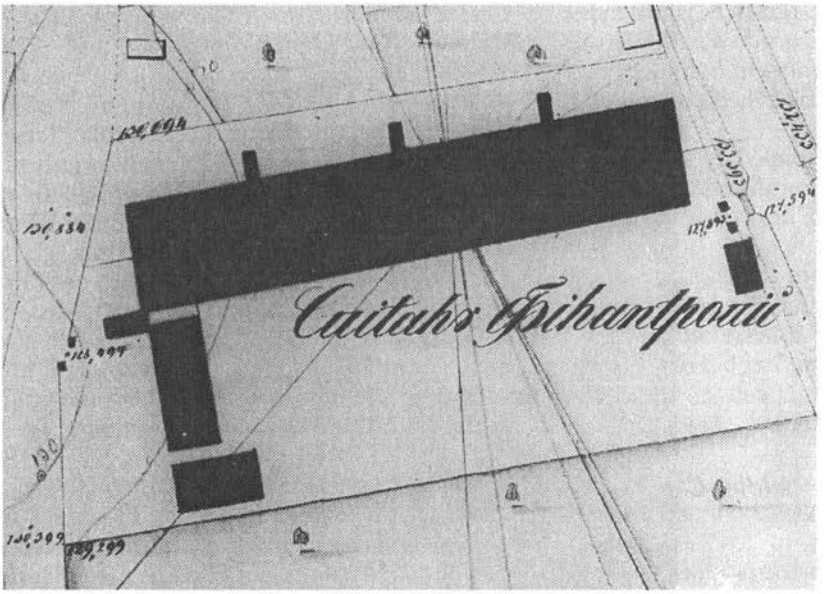

Fig. 1. Planul Spitalului Filantropia, după Maior Baron Rudolf Artur Borroczyn, Planul Oraşului Bucureşti, scara de 300 stânjeni Şerban Vodă sau 1/1000 din stânjenul natural, 1852. Foaia 4, inv. B.A.R. – Cabinetul de hărţi H 1643 – D. XLV 2.

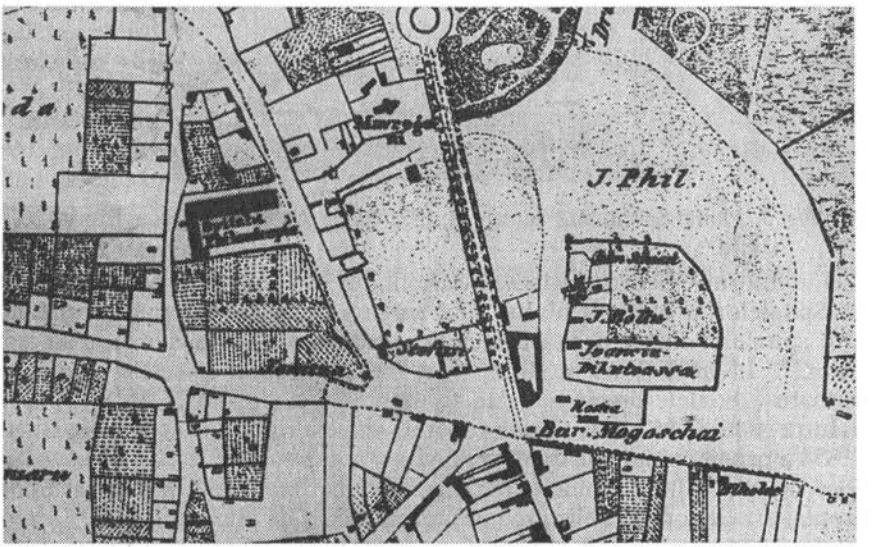

Fig. 2. Planul Spitalului Filantropia, după Maior Baron Rudolf Artur Borroczyn, Planul Bukurestului ridicat, tras chi-publikat din porunka prea înaltului Domn stăpânitor Barbu Dimitrie Ştirbei V.v., 1:10 000, 1852. Reprodus Bucureşti, C. Ghiulea (c. 1900), 4 foi, inv. B.A.R. – Cabinetul de hărţi 1642 – D.XLV 1.

www.muzeulbucurestiului.ro / www.cimec.ro

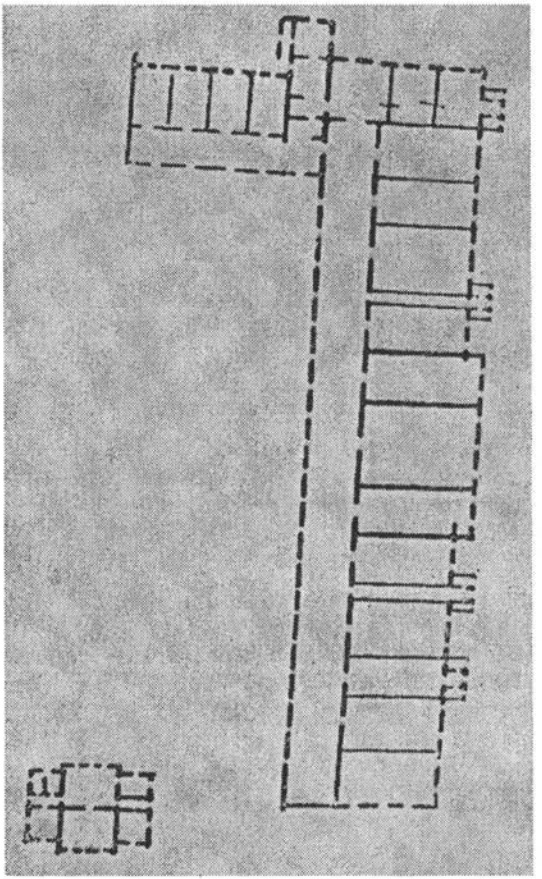

Fig. 3. Planul Spitalului Filantropia, 1871 (după Al. G. Galeşescu, Eforia).

Domnitorul Gheorghe Bibescu a desfiinţat în anul 1847 vechea organizare a Eforiei Spitalelor, a înfiinţat o alta, cu o singură epitropie, de multe ori fondurile necesare spitalelor luând o altă destinaţie; această situaţie a dus şi la micşorarea donaţiilor [43]. În acelaşi an se înfiinţează două încăperi speciale pentru bolile molipsitoare („boalele lipicioase, râie şi altele") [44], ajungând la un total de 80 de paturi. Între 1848 şi 1851/1853 a fost ocupat de trupele ruseşti, cantonate în Bucureşti, iar în 1854 a primit soldaţi austrieci bolnavi.

La începutul lunii ianuarie 1853, la iniţiativa medicului primar al Spitalului Filantropia, dr. Gheorghe Polizu se înfiinţează Şcoala de mică chirurgie [45] (creată de N. Kreţulescu la spitalul Colţea, unde fiinţase între 1842–1848), care avea durata de

[43] Al. G. Galeşescu, *op. cit.*, p. 417.

[44] *Ibidem*, p. 667.

[45] C. I. Bercuş, *Un absolvent al Şcolii de felceri de la Filantropia, dornic de învăţătură*, în *Pagini din trecutul medicinii*, I, Bucureşti, 1970, p. 80.

www.muzeulbucurestiului.ro / www.cimec.ro

doi ani şi dădea la sfârşitul cursurilor un atestat de subchirurg. A durat până în 1855/1856, când a fost înfiinţată de dr. Carol Davila, Şcoala de mică chirurgie de la Mihai Vodă [46]. Tot în 1853 sunt luminate coridoarele cu petrol, fiind înlocuite astfel lumânările [47]. În anul 1857 a fost creat un serviciu de oftalmologie de către dr. Carol Widmann [48], cu 30 de paturi.

În timpul domniei lui Alexandru Ioan Cuza, problema finanţării spitalelor nu a fost neglijată, în contextul operei de modernizare generală. În octombrie 1864 s-a înfiinţat Eforia Spitalelor Civile, care avea rolul să administreze veniturile acestora, separat, dar sub control statal [49].

În ceea ce priveşte Spitalul Filantropia, încă din 1859 avuseseră loc modificări în organizare. Prin desfiinţarea spitalului Ilfov pentru „boli lumeşti", Filantropia ajunge la 145 de paturi (de la 80, în 1847), preluând şi atribuţiile acestui spital [50]. Tot în 1859, în urma raportului inspectorului dr. V. Grădianu privind îmbunătăţirea condiţiilor din spitale, la Filantropia se organizează două secţii: medicală, condusă de dr. G. Cariadi, şi chirurgicală, condusă de dr. A. Grunau, ambii medici primari [51].

În 1870 pentru întreţinerea unui bolnav, asistenţa medicală fiind gratuită, se plăteau 1 leu şi 11 bani, (42 de bani pentru hrană, 35 de bani pentru încălzit şi 34 de bani pentru spălatul rufelor, în mare parte oferite tot de spital) [52].

În 1871 s-a adăugat un etaj părţii din mijloc [53] şi a fost reparat paraclisul, pictat de Gheorghe Ioanid [54] în anul 1883.

În 1877/1878, în timpul Războiului de independenţă, Spitalul Filantropia a fost transformat aproape în întregime în spital militar [55], construindu-se în curte trei barăci pentru îngrijirea a 90 de bolnavi (în total, se dispunea de 170 de paturi). În 1878, la Spitalul Filantropia, prin detaşarea a încă trei medici, lucrau: cinci medici, şase elevi interni, 14 funcţionari, 34 de îngrijitoare şi personal de serviciu. În condiţiile de război s-au aplicat metodele chirurgiei de război, în special de dr. L. Fialla [56].

Prin donaţiile făcute de soţii Răducanu şi Elena Simonidi, în 1880, Eforia a început construirea unui pavilion separat, în curtea spitalului, pentru 20 de paturi, pavilion deschis în aprilie 1881 [57]. (Fig. 4)

[46] G. Barbu, *File dintr-o istorie necunoscută*, Bucureşti, 1969, pp. 71673.

[47] Al. G. Galeşescu, *op. cit.*, p. 667.

[48] I. Glăvan, *Istoricul oftalmologiei şi al învăţământului oftalmologiei din România*, Brăila, 1939, pp. 9–11.

[49] Al. G. Galeşescu, *op. cit.*, p. 415.

[50] V. Gomoiu, *Din istoria...*, p. 418.

[51] Al. G. Galeşescu, *op. cit.*, p. 451 şi 661; I. Negru, Spitalul bucureştean..., p. 156.

[52] Gazeta medico-chirurgicală a spitalelor, 8/1876, p. 126.

[53] *Eforia Spitalelor Civile. 1832–1932*, Bucureşti, 1932, pp. 24–25.

[54] Până la decopertarea din 1994 s-a considerat că paraclisul a fost pictat de Gh. Tattarescu, *vide Eforia Spitalelor..*, p. 25; N. Stoicescu, *op. cit.*, p. 140; I. Negru, *Spitalul bucureştean...*, p. 170; Pascal Ilie Virgil, *Frescă salvată miraculos*, în Cotidianul, IV, 154 (892), 4 iulie 1998, p. 3. De fapt, fresca a fost pictată în anii '80 ai secolului al XIX-lea de Gheorghe Ioanid, un elev al lui Tattarescu. *Vide*, Adrian-Silvan Ionescu, *Capela Filantropia este pictată de Tattarescu sau Ioanid?*, în Cotidianul, IV, 170 (908), 22 iulie 1994, p. 6, articol în care apare şi descrierea frescelor. Menţionăm că nu este precizată datarea, citită de noi: „G. Ioanid/pictor/1883".

[55] I. Negru, *Din activitatea Spitalului bucureştean „Filantropia" în războiul pentru Independenţă (1877–1878)*, în Viaţa medicală, 6/1975, pp. 7–8.

[56] L. Fialla, *Reminiscenţe din resbelul româno-ruso-turc*, Bucureşti, 1886, p. 121.

[57] Al. G. Galeşescu, *op. cit.*, pp. 678–685.

www.muzeulbucurestiului.ro / www.cimec.ro

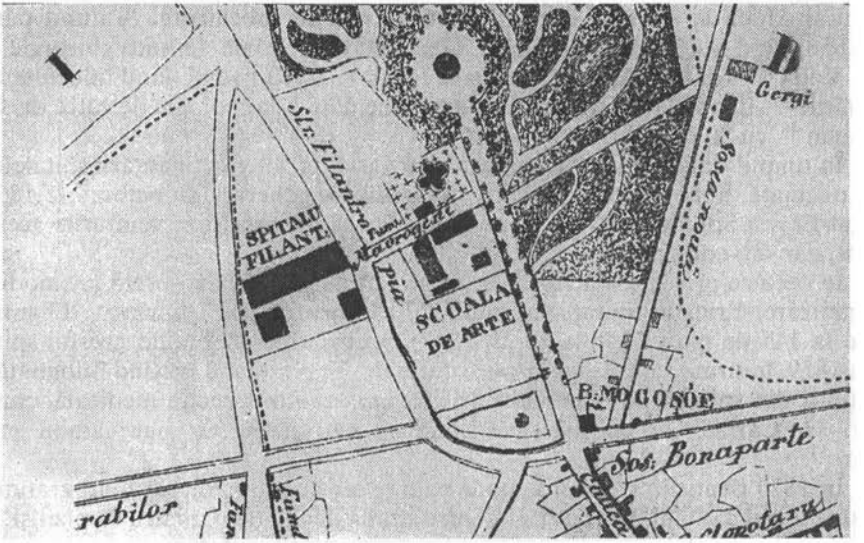

Fig. 4. Planul Spitalului Filantropia, după Carol Isler, Planul Comisii coloarei de galben din capitala Bucuresci, 1875. Editor loct. colon. D. A. Pappasoglu. Scala de 1300 paşi, 1 foaia, inv. B.A.R. – Cabinetul de hărţi H 1554 – C.XLI 70.

În 1881/1883, Eforia Spitalelor Civile a construit în curtea Spitalului Filantropia un nou local al Maternităţii, iar în 1891, înfiinţează o Şcoală de infirmiere, cu cursuri pe doi ani, practica realizându-se la spitalele Colţea şi Filantropia [58].

În anul 1890 s-a efectuat o restaurare completă, iar în 1891 s-a construit o clădire în care a fost amenajată o spălătorie mecanică, folosită de toate spitalele, la care s-a adăugat o clădire pentru baie şi bucătărie. În anul următor a fost introdus iluminatul electric, iar în 1893 s-au desfăşurat vaste lucrări de canalizare, alimentare cu apă şi s-au construit noi localuri destinate personalului [59]; în 1894 s-a ridicat o clădire specială pentru consultaţii, un laborator pentru analize şi o galerie care lega dependinţele de corpul principal, refăcându-se totodată şi grădina care înconjura spitalul, iar curtea se pavează [60].

La sfârşitul secolului al XIX-lea, Spitalul Filantropia se întindea între şoseaua Filantropia (azi Bd. I. Mihalache), Fundătura Spitalului (str. Dr. Felix) şi Şoseaua Basarabilor (Bd. N. Titulescu), având vecini pe Ion Vasilescu Daşiu spre Şoseaua Basarabilor, iar în partea opusă pe Grigore Ion şi pe Anton Hilber (Linzer) [61] (spre str. Jitia de astăzi). (Fig. 5–6)

La 1899, Spitalul Filantropia avea şase servicii: două medicale, câte unul chirurgical, ginecologic, urologic şi de consultaţii, cu un total de 235 paturi [62].

[58] *Enciclopedia României*, I. Bucureşti, 1938, p. 509.
[59] Al. G. Galeşescu, *op. cit.*, pp. 661–662.
[60] *Ibidem*, p. 662.
[61] *Planul (cadastral) al oraşului Bucureşti*, Serviciul Geografic al Armatei 1911, Seria IX, coloana E; *Planul oraşului Bucureşti*, idem, 1895–1899.
[62] *Vide supra*, nota 60.

www.muzeulbucurestiului.ro / www.cimec.ro

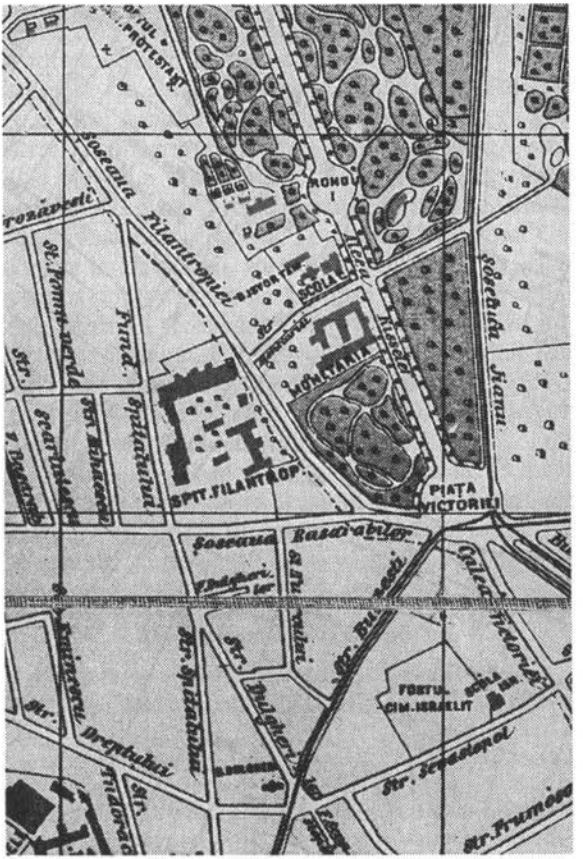

Fig. 5. Planul Spitalului Filantropia, după Planul oraşului Bucureşti lucrat de Institutul geografic al armatei pentru primăria Capitalei în al XXXIII-lea an al domniei M.S. Regelui Carol I, 1895–1899, scara 1:10 000, 1 foaie color, inv. B.A.R. – Cabinetul de hărţi H. II. 889.

În 1925 i s-au adăugat noi clădiri, prin construirea de pavilioane clinicii medicale „B", în următorul an începând lucrările de ridicare a clinicii medicale III [63].

În anul 1932, când se împlineau o sută de ani de la organizarea primei Eforii a Spitalelor, Filantropia avea cinci servicii (două de medicină internă, câte unul de chirurgie, otorinolaringologie şi unul restrâns) şi 221 de paturi [64], ajungând în 1938 la 729 de paturi [65] (probabil împreună cu cele ale Maternităţii).

În prezent, Spitalul Filantropia – obstretică şi ginecologie, este alcătuit din corpuri de clădire cu ani de construcţie diferiţi. Corpul „K" (parter + 3 etaje + mansardă) adăposteşte Institutul de Fiziologie „D. Danielopolu" al Academiei Române – secţia medicală. Corpurile „J" şi „I", construite după 1950, sunt în

[63] *Eforia Spitalelor...*, pp. 24–25.
[64] *Ibidem*, p. 25.
[65] *Statistica sanitară a României*, Bucureşti, 1939, *passim*.

www.muzeulbucurestiului.ro / www.cimec.ro

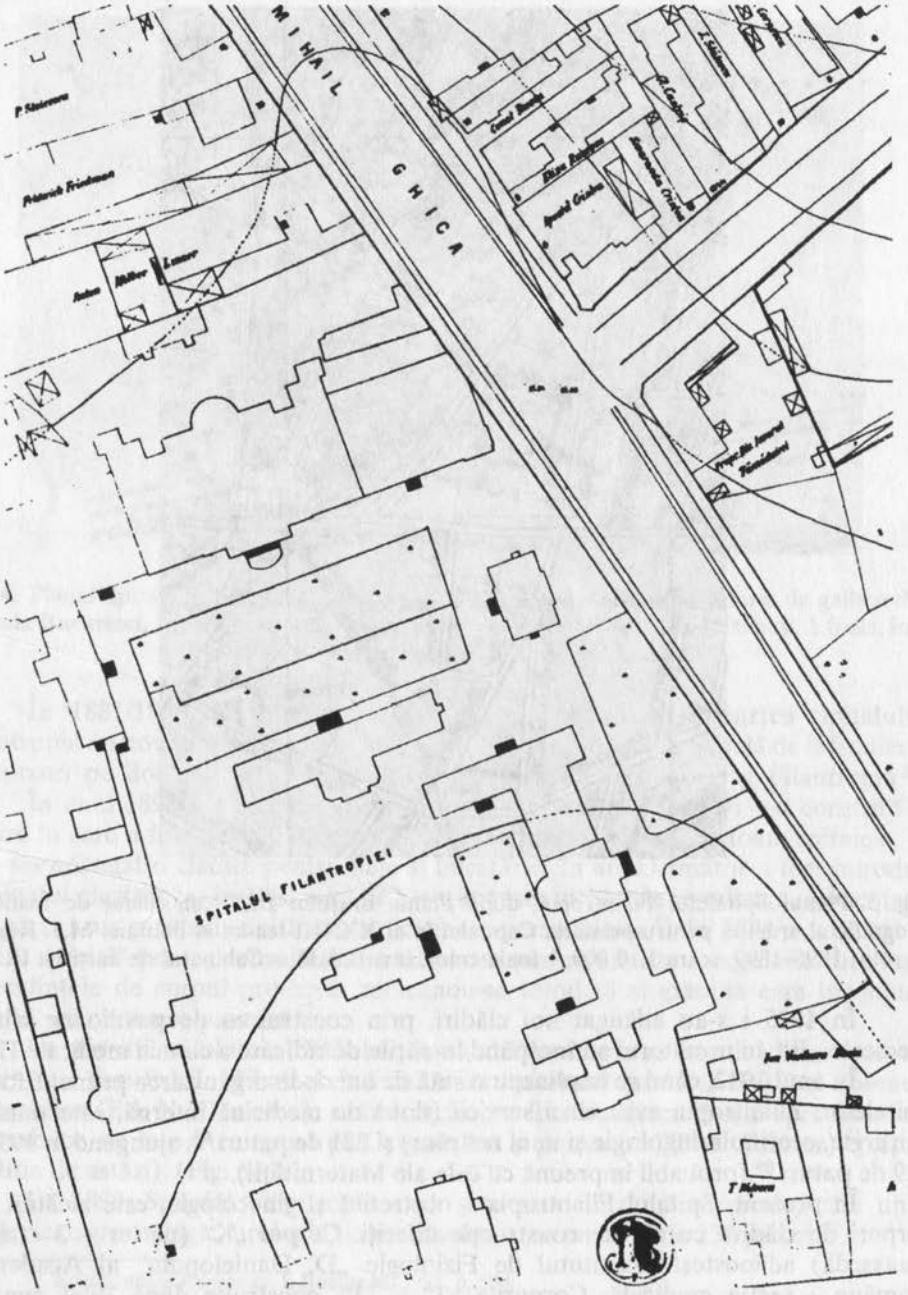

Fig. 6. Planul Spitalului Filantropia, după Planul oraşului Bucureşti (Serviciul geografic al armatei), 1911, plan cadastral, Seria IX, coloana E, inv. B.A.R. – Cabinetul de hărţi H. 1640 – C. XLIII 1.

www.muzeulbucurestiului.ro / www.cimec.ro

restaurare, ca şi corpul „H" (parter + 3 etaje + mansardă) [66]. Corpul „G" (parter + etaj) este destinat administraţiei spitalului, iar „E" şi „F", cu ani de construcţie diferiţi, adăpostesc secţia de sinteze-medicamente. În corpul „A" (parţial parter, restul parter + etaj), la care se adaugă „B" (parter + 2 etaje) şi „C" (parter + 3 etaje) se află secţia de obstretică-ginecologie. Tot în corpul „A" se găseşte capela, acoperită cu placaj în anul 1958 pentru a fi salvată de la distrugere, de directorul de atunci al spitalului, dr. Gherasim Zervos [67], decopertată începând din 29 iunie 1994, şi restaurată cu sprijinul Fundaţiei „Hondol", organizată de Ioan Curtean de Hondol, consulul Insulelor Belize la Bucureşti, român de origine [68]. În prezent, în capelă este asigurat serviciul religios pentru paciente şi copiii acestora. Corpul „D" este format din bucătării, magazii, centrală termică, spălătorii şi biobază. În interior se păstrează două cazane ce poartă menţiunea „Fabricat la Vulcan" în anul 1922, respectiv 1929.

În curte se află trei statui: dr. Constantin Caracaş (1773–1828), gen. Mihail Ilarionovici Kutuzov (1745–1813) [69], acad, prof. dr. D. Danielopolu (1884–1955), şi, de asemenea, trei arbori ce depăşesc un veac.

Spitalul Filantropia, „opera dr. Constantin Caracaş" [70], primul spital modern civil, are o valoare istorică, arhitectonică şi instituţională incontestabilă; menţinerea, restaurarea şi integrarea vechilor clădiri într-o arhitectură modernă reprezintă un act civic în regăsirea trecutului.

Pages from the History of an Old Medical Establishment: the Hospital „Filantropia"

In this study, the author presents the history of the hospital „Filantropia" – the foundation, the building steps and the medical organization, from the beginnings to present times.

The hospital was established by dr. Constantin Caracash, in 1811–1815. Constantin Caracash's life is closely linked to the history of the Romanian medicine: he introduced, together with two other doctors, the antismallpox vaccine in Ţara Românească (1800) and organized the first civil hospital by public subscription – the „Filantropia" hospital. He also established the first regulation concerning the organization and functioning of a hospital. He introduced the first private printing press in Bucharest (1817) and wrote the first medical monography in Romania (1820–1828).

[66] În 1990, când am verificat pe teren, corpurile „J" şi „I", după restaurare, urmau să adăpostească secţia de chirurgie plastică şi reparatorie, iar corpul „H", o secţie de oncologie. În 1999, respectivele clădiri sunt tot în şantier, dar au un alt scop, şi anume acela de a deveni Casa Asigurărilor Sociale.

[67] Pascal Ilie Virgil, *art. cit.*, p. 3. După placare, capela a adăpostit sediul Biroului Organizaţiei de Bază P.C.R. şi ulterior al sindicatului (!).

[68] A.–S. Ionescu, *art. cit.*, p. 6.

[69] Statuia a fost amplasată în noiembrie 1954, vezi Em. Hagi-Mosco, *op. cit.*, p. 187; Gh. Sanda, *Un iubitor al istoriei medicinei, Gheorghe Petrovici*, în *Retrospective...*, pp. 683–684, în care se precizează că la propunerea lui Gheorghe Petrovici (1915–1981) au fost plasate în curtea Spitalului Filantropia Busturile ctitorilor (!) Constantin Caracaş şi Mihail Kutuzov, *vide supra*, nota 19.

[70] G. I. Ionnescu-Gion, *op. cit.*, p. 40.

www.muzeulbucurestiului.ro / www.cimec.ro